



НАРОДНА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Врз основа на член 47 став 1 точка 6 од Законот за Народната банка на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 158/10, 123/12, 43/14, 153/15, 6/16 и 83/18), член 68 став 1 точка 2 и член 69 став 2 од Законот за банките („Службен весник на Република Македонија“ бр. 67/07, 90/09, 67/10, 26/13, 15/15, 153/15 и 190/16), Советот на Народната банка на Република Македонија донесе

ОДЛУКА **за методологијата за управување со кредитниот ризик** **(„Службен весник на Република Македонија“ бр. 149/18)**

I. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Со оваа одлука се пропишува методологијата за управување со кредитниот ризик и утврдување на критериумите за класификација на активните билансни и вонбилансни ставки според степенот на ризичност.

Методологијата ги вклучува класификацијата, начинот на утврдување на исправката на вредноста и износот на посебната резерва (очекуваната кредитна загуба), супервизорските стандарди за пристигнатите за наплата, а ненаплатени побарувања и опфатот и елементите на управувањето со кредитниот ризик.

2. Одделни изрази употребени во оваа одлука го имаат следново значење:

2.1. Под „кредитен ризик“ се подразбира ризикот од загуба за банката, поради неможноста нејзиниот клиент да ги намирува своите обврски кон неа, во договорениот износ и/или во договорените рокови.

2.2. „Изложеноста на кредитен ризик“ (во понатамошниот текст: кредитната изложеност) ги опфаќа:

- активните билансни позиции врз основа на: кредити, депозити, вложувања во должнички инструменти, побарувања врз основа на договори за лизинг, откупени побарувања (факторинг и форфетинг), извршени плаќања врз основа на дадени гаранции, акредитиви, авали и други вонбилансни позиции; камати, провизии и надомести; побарувања врз основа на трговски и други договори со клиенти и други финансиски средства коишто ја изложуваат банката на кредитен ризик;
- вонбилансните позиции врз основа на: преземените обврски за кредитирање (неискористени неотповикливи рамковни кредити, неискористени дозволени пречекорувања на трансакциски сметки и кредитни картички); неизвршените преземени неотповикливи обврски за откуп на побарувања; издадените непокриени гаранции; отворените непокриени акредитиви; дадените авали; дадените акцепти и други вонбилансни позиции коишто претставуваат потенцијална обврска за банката.

Следниве позиции не се дел од кредитната изложеност:

- паричните средства, златото и другите благородни метали, средствата на сметките на банката кај Народната банка на Република Македонија (во понатамошниот текст: Народната банка), вложувањата во подружници, придружени друштва и во заедничко дејствување, нематеријалните средства, земјиштето, недвижностите и опремата, природните богатства, средствата преземени врз основа на ненаплатени побарувања, средствата за работа и залихите;
- финансиските средства коишто ја изложуваат банката на пазарен и/или друг вид ризик, различен од кредитниот ризик: вложувањата во сопственички инструменти, вложувањата во должнички инструменти коишто се мерат по објективна вредност преку билансот на успех и кредитите и побарувањата коишто се мерат по објективна вредност преку билансот на успех.

2.3. Под „клиент“ се подразбира лице кон кое е воспоставена кредитната изложеност.

2.4. Под „рок на достасување“ се подразбира последниот ден на кој клиентот бил должен да плати одреден износ на пари, согласно со договорот склучен со банката. По истекот на овој рок, побарувањето или делот од побарувањето се смета за достасано.

2.5. Под „кредитна изложеност врз основа на финансирање проекти“ (проектно финансирање) се подразбира кредитната изложеност за којашто банката очекува дека ќе ја наплати од паричните текови настанати од проектот и којашто може да биде обезбедена со проектот којшто се финансира (на пример: енергетски централи, транспортна и телекомуникациска инфраструктура, рудници, станбени и/или деловни згради, магацини, хотели, железници и друго).

2.6. Под „нефункционална кредитна изложеност“ се подразбира:

- кредитната изложеност којашто по која било основа (главница, камата, други некаматни побарувања) не е наплатена подолго од 90 дена сметано од рокот на достасување, при што ненаплатениот износ којшто е достасан подолго од 90 дена е поголем од: 1.000 денари (за кредитните изложености кон физички лица), 3.000 денари (за кредитните изложености кон мали друштва) или 10.000 денари (за кредитните изложености кон останати правни лица);
- кредитната изложеност за која е утврдено дека клиентот нема да може да ги намира своите обврски кон банката, без разлика дали е воспоставено обезбедување и без разлика на износот којшто не е наплатен или на бројот на деновите на доцнење (во понатамошниот текст: неможност за наплата).

По исклучок на ставот 1 алинеја 1 од оваа потточка, банката може како нефункционална кредитна изложеност да го смета секој договор за кредитна изложеност којшто по која било основа не е наплатен подолго од 90 дена од рокот на достасување, но е должна оваа можност да ја користи за сите кредитни изложености, без разлика на ненаплатениот износ, на видот на кредитната изложеност и на клиентот и тоа да го уреди со своите интерни акти.

2.7. Под „портфолио на кредити“ се подразбираат кредитните изложености коишто можат да бидат групирани според сродноста на нивните карактеристики и на кредитниот ризик.

2.8. Под „очекувана кредитна загуба на поединечна основа“ се подразбира разликата помеѓу сметководствената вредност на кредитната изложеност и сегашната вредност на очекуваните парични текови од таа кредитна изложеност.

2.9. Под „очекувана кредитна загуба на групна основа“ се подразбира очекуваната кредитна загуба за кредитната изложеност којашто е дел од портфолио на кредити утврдена како производ на стапката на веројатноста за ненаплата, стапката на загуба заради ненаплата и износот на кредитната изложеност.

2.10. Под „стапка на веројатност за ненаплата“ се подразбираат стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци и/или стапката на веројатност за ненаплата за целиот животен век.

2.11. Под „стапка на веројатност за ненаплата за 12 месеци“ (англ. 12 month probability of default) се подразбира веројатноста дека кредитната изложеност од портфолио на кредити ќе стане нефункционална во период од дванаесет месеци од датумот на утврдувањето на стапката.

2.12. Под „стапка на веројатност за ненаплата за целиот животен век“ (англ. life time probability of default) се подразбира веројатноста дека кредитната изложеност од портфолио на кредити ќе стане нефункционална во текот на нејзиниот животен век, односно до рокот на нејзиното достасување.

2.13. Под „стапка на загуба заради ненаплата“ (англ. loss given default) се подразбира делот од нефункционалните или отпишаните кредитни изложености што банката нема да го наплати.

2.14. Под „станбен објект“ се подразбира станбена куќа или стан во колективна станбена зграда, како и градежното земјиште наменето за градба на станбена куќа или колективна станбена зграда за кое е обезбедена соодветна дозвола за градба. Гаражата, подрумот или земјиштето околу објектот се сметаат за станбен објект доколку над нив е воспоставен залог, заедно со станбената куќа или станот во колективна станбена зграда.

2.15. Под „деловен простор“ се подразбираат дуќан, административна зграда или просторија наменети за вршење одредена деловна или комерцијална активност, со исклучок на производствените капацитети (фабрика, погон, хала и слично) и земјоделското земјиште. Градежното земјиште се смета за деловен простор, доколку е наменето за градба на деловен простор и за кое е обезбедена соодветна дозвола за градба. Гаражата или земјиштето околу објектот се сметаат за деловен простор, доколку над нив е воспоставен залог, заедно со деловниот простор. Опремата во деловниот простор се смета за деловен простор, доколку над неа е воспоставен залог, заедно со деловниот простор, со исклучок на канцелариската опрема, компјутерите, мебелот и другата слична опрема.

2.16. Под „реструктурирање на кредитна изложеност“ се подразбира менување на договорните услови на кредитната изложеност или одобрување нова кредитна изложеност за затворање на постоечка кредитна изложеност на клиент, којшто има влошена финансиска состојба или има сигнали за влошување на неговата финансиска состојба, поради што тој не може или не би можел да ги почитува договорените услови.

2.17. Под „пробен период“ се подразбира период од две години од датумот на реструктурирањето или од датумот кога биле исполнети условите за исклучување на кредитната изложеност од категоријата на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

2.18. Под „првокласна странска банка“ се подразбира секоја странска банка чијшто последен долгорочен кредитен рејтинг е најмалку еднаков на AA- (согласно со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или на Aa3 (согласно со рејтингот на „Мудис“).

2.19. Под „нето-извозник“ се подразбира резидент којшто во претходните дванаесет месеци остварил поголем девизен прилив врз основа на остварен извоз, од девизниот одлив врз основа на остварен увоз.

2.20. Под „показател ДТИ“ (англ. Debt-To-Income) се подразбира односот помеѓу износот на вкупните обврски на клиентот физичко лице врз основа на кредитни изложености на банки и штедилници на месечна основа и неговиот вкупен месечен приход.

2.21. Под „показател ЛТВ“ (англ. Loan-To-Value) се подразбира односот помеѓу износот на кредитната изложеност и проценетата вредност на обезбедувањето.

3. За сè што не е дефинирано со оваа одлука, соодветно се применува значењето на термините утврдено со Законот за банките и со подзаконските акти донесени врз основа на овој закон.

4. Банката врши класификација на кредитните изложености со примена на одредбите од главата II од оваа одлука и утврдува исправка на вредноста и посебна резерва, односно очекувана кредитна загуба за кредитните изложености со примена на одредбите од главата III од оваа одлука.

II. КЛАСИФИКАЦИЈА НА КРЕДИТНАТА ИЗЛОЖЕНОСТ

5. Банката е должна да изврши класификација на кредитната изложеност врз основа на поединечен договор во категориите на ризик од точката 9 од оваа одлука, најмалку еднаш месечно.

6. При класификацијата на кредитната изложеност при нејзиното одобрување, банката ги има предвид:

- кредитната способност на клиентот, односно квалитетот на проектот, согласно со точката 7 од оваа одлука и

- уредноста во намиравањето на обврските, согласно со точката 8 од оваа одлука.

При секоја натамошна класификација на кредитната изложеност, банката ги има предвид:

- промените во кредитната способност на клиентот, односно во квалитетот на проектот, согласно со точката 7 од оваа одлука и
- уредноста во намиравањето на обврските, согласно со точката 8 од оваа одлука.

7. Кредитната способност на клиентот, односно промената во неговата кредитна способност се оценува со примена најмалку на следниве критериуми:

- карактерот на клиентот, односно неговите статусни и економски особености и квалитетот и стручноста на органите на управување и надзор;
- употребата на средствата е/не е во согласност со договорената намена на кредитната изложеност;
- употребата на средствата од кредитната изложеност ќе/нема да предизвика готовински прилив кај клиентот во обемот и динамиката што ќе одговараат на договорениот начин на отплата на обврските;
- висината на капиталот, резервите и имотната состојба на клиентот, остварените парични приливи на клиентот, како и способноста за остварување идни парични приливи;
- перспективата на клиентот и на дејноста на која ѝ припаѓа клиентот;
- ликвидносната и профитабилната позиција на клиентот;
- можните влијанија од лицата поврзани со клиентот врз неговата кредитна способност;
- макроекономските или други показатели коишто можат да имаат влијание врз кредитниот ризик (на пример: стапката на невработеност, цените на недвижниот имот, каматните стапки, цената на производот којшто клиентот го произведува, односно на услугата што ја дава и слично);
- политичката и економската состојба на земјата каде што се наоѓа седиштето на клиентот нерезидент;
- нивото на задолженост на клиентот;
- начинот на намиравање на обврските врз основа на кредити и други форми на кредитна изложеност кон банката, кон други банки, обврски кон други правни и физички лица и слично, утврдено врз основа на внатрешни и/или надворешни извори на податоци (на пример: Кредитен регистар на Народната банка, кредитни бироа и слично);
- кредитниот рејтинг на клиентот, доколку клиентот има кредитен рејтинг;
- интерната категорија на ризик, доколку банката има развиено интерни категории на ризик;
- изложеноста на клиентот на валутен ризик, ризик од промена на каматни стапки и на други ризици.

При оцена на квалитетот на проектот, односно на промената во квалитетот на проектот за кој е побарана финансиска поддршка, банката ги има предвид критериумите од ставот 1 од оваа точка коишто можат да се применат при оцената на квалитетот на проектот, вклучувајќи ги и следниве критериуми:

- финансискиот капацитет на проектот, утврден најмалку врз основа на финансиската рамка на проектот и соодветните финансиски показатели;
- начинот на изведување на проектот, утврден најмалку врз основа на: договорите за изведување (изградба) на проектот, веројатноста и гаранциите за навремено завршување на проектот, локацијата на проектот;
- претходното искуство и финансискиот капацитет на изведувачот во изведувањето слични проекти;
- финансискиот капацитет на клиентот, важноста на проектот за клиентот и претходното искуство во изведувањето слични проекти;
- финансиската поддршка на проектот преку сопствено учество од страна на клиентот;
- правното опкружување, утврдено најмалку врз основа на правната рамка и потребното време за обезбедување на потребната документација и дозволи.

Оцената на промената во кредитната способност на клиентот, односно во квалитетот на проектот се врши:

- најмалку еднаш на шест месеци;
- почесто од шест месеци доколку се исполнети критериумите за зголемување на кредитниот ризик, дефинирани во интерните акти согласно со точката 51 потточка 51.3 од оваа одлука;
- при промена на договорните услови.

По исклучок на ставот 3 од оваа точка, промената во кредитната способност на клиентот физичко лице се оценува најмалку при промена на договорните услови.

При оцената на кредитната способност и промената во кредитната способност на клиентот физичко лице, се имаат предвид критериумите од ставот 1 од оваа точка коишто одговараат на карактеристиките на физичките лица.

8. При утврдување на уредноста во намирувањето на обврските, банката ги има предвид:

- тековните денови на доцнење во намирувањето на кредитната изложеност и
- деновите на доцнење во намирувањето на кредитната изложеност во текот на претходниот период од најмалку шест месеци.

За потребите на оваа одлука претходниот период од шест месеци не го опфаќа месецот за кој се врши класификацијата на кредитната изложеност.

9. Банката врши класификација во следниве категории на ризик:

9.1. Во категоријата на ризик „А“ се класифицираат:

- побарувањата од Европската централна банка, како и од централните влади и централните банки на земјите за кои согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот се применува пондер на ризичност од 0%;

- кредитната изложеност кон клиент чија финансиска состојба и парични текови овозможуваат непречено работење и можност за намирување на тековните и идните обврски кон банката;
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 31 ден, или со исклучок до 60 дена, доколку доцнењето е најмногу двапати во интервалот од 32 до 60 дена во претходниот период од шест месеци;
- делот од кредитната изложеност којшто е обезбеден со првокласни инструменти за обезбедување, дефинирани во точката 24 од оваа одлука, доколку инструментот се активира во рок од 60 дена од рокот на достасувањето на таа кредитна изложеност;
- кредитната изложеност којашто се наоѓа во последната година од пробниот период.

По исклучок на ставот 1 алинеја 3 од оваа потточка, банката може во категоријата на ризик „А“ да ја класифицира кредитната изложеност којашто на датумот на класификација се намирува со задоцнување подолго од 31 ден, доколку вкупниот износ што не е наплатен подолго од 31 ден е помал од 500 денари и задоцнувањето не е подолго од 60 дена.

9.2. Во категоријата на ризик „Б“ се класифицира:

- кредитната изложеност кон клиент/проект за кој заради финансиски слабости се очекуваат потешкотии во намирувањето на неговите обврски (на пример: намалување на прометот и паричните текови, влошување на профитабилното работење на клиентот, зголемување на показателот за стапката на задолженост и слично);
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 60 дена, или со исклучок до 90 дена, доколку доцнењето е најмногу двапати во интервалот од 61 до 90 дена во претходниот период од шест месеци;
- кредитната изложеност којашто има третман на реструктурирана кредитна изложеност;
- кредитната изложеност којашто најмалку една година нема третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

9.3. Во категоријата на ризик „В“ се класифицира:

- кредитната изложеност кон клиент/проект чишто парични приливи се несоодветни за редовно намирување на обврските;
- кредитната изложеност кон клиент/проект со несоодветна рочна структура на изворите на финансирање и неговите приливи;
- кредитната изложеност кон клиент/проект чијашто задолженост е висока во споредба со капиталот и/или, клиент кој има значителен долг кон доверителите;
- кредитната изложеност кон клиент/проект за кој банката не располага со потребните и ажурирани информации за оцена на кредитната способност на клиентот, односно квалитетот на проектот;
- кредитната изложеност којашто има третман на реструктурирана кредитна изложеност и исполнет е најмалку уште еден критериум од оваа потточка;
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 120 дена, или со исклучок до 180 дена, доколку

доцнењето е најмногу двапати во интервалот од 121 до 180 дена во претходниот период од шест месеци;

- кредитната изложеност кон клиентот нефинансиско лице кое има побарувања врз основа на финансиски кредит од лице со кредитен рејтинг еднаков или понизок од ЦЦЦ+ (согласно со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или Цаа1 (согласно со рејтингот на „Мудис“);
- кредитната изложеност кон клиентот нефинансиско лице кое има побарувања врз основа на финансиски кредит од лице со кредитен рејтинг повисок од рејтингот од алинејата 7 од оваа потточка, но со седиште во земја чијшто кредитен рејтинг е еднаков или понизок од ЦЦЦ+ (согласно со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или Цаа1 (согласно со рејтингот на „Мудис“);
- кредитната изложеност кон клиентот нефинансиско лице кое има побарувања врз основа на финансиски кредит од лице за кое не е утврден кредитен рејтинг, но е со седиште во земја чијшто кредитен рејтинг е еднаков или понизок од Б- (согласно со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или Б3 (согласно со рејтингот на „Мудис“) или е со седиште во земја за која не е утврден кредитен рејтинг.

По исклучок на ставот 1 од оваа потточка, банката може да не ја класифицира кредитната изложеност кон клиентот од ставот 1 алинеи 7, 8 и 9 од оваа потточка во категоријата на ризик „В“, доколку:

- кредитната изложеност е врз основа на царинска гаранција или гаранција за учество на тендер;
- финансискиот кредит е помал од 31.000.000 денари (доколку финансискиот кредит е даден во странска валута, се зема предвид денарската противвредност на дадениот кредит);
- финансискиот кредит е еднаков или поголем на/од 31.000.000 денари, а кредитната изложеност на банката е поголема од износот на финансискиот кредит и банката утврдила очекувана кредитна загуба, најмалку во износот над 20% од износот на финансискиот кредит, при што кредитната изложеност или клиентот ги исполнува условите за класификација во друга категорија на ризик.

9.4. Во категоријата на ризик „Г“ се класифицира:

- кредитната изложеност кон клиент којшто е неликвиден;
- реструктурирана нефункционална кредитна изложеност за која клиентот доцни повеќе од 60 дена или за која е одобрено ново реструктурирање;
- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување до 240 дена, или со исклучок до 300 дена, доколку доцнењето е најмногу двапати во интервалот од 241 до 300 дена во претходниот период од шест месеци;
- кредитната изложеност кон клиент (вклучувајќи ги и владите и централните банки) со кредитен рејтинг еднаков или понизок од ЦЦЦ+ (согласно со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или Цаа1 (согласно со рејтингот на „Мудис“);
- кредитната изложеност кон клиент со кредитен рејтинг повисок од рејтингот од алинејата 4 од оваа потточка, но е со седиште во земја чијшто кредитен рејтинг е еднаков или понизок од ЦЦЦ+ (согласно

со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или Цаа1 (согласно со рејтингот на „Мудис“);

- кредитната изложеност кон клиент кој нема кредитен рејтинг, но е со седиште во земја чијшто кредитен рејтинг е еднаков или понизок од Б- (согласно со рејтингот на „Стандард и Пурс“ или „Фич“) или Б3 (согласно со рејтингот на „Мудис“) или е со седиште во земја за која не е утврден кредитен рејтинг.

По исклучок на ставот 1 алинеја 3 од оваа потточка, кредитната изложеност од точката 23 од оваа одлука може да се класифицира во категоријата на ризик „Г“, доколку обврските врз основа на оваа кредитна изложеност се извршуваат со задоцнување до 600 дена.

По исклучок на ставот 1 од оваа потточка, банката може да не ја класифицира кредитната изложеност од ставот 1 алинеи 4, 5 и 6 од оваа потточка во категоријата на ризик „Г“, доколку станува збор за вонбилансна кредитна изложеност врз основа на царинска гаранција или гаранција за учество на тендер или доколку станува збор за кредитна изложеност кон друга банка, врз основа на тековни сметки во странска валута во странство.

9.5. Во категоријата на ризик „Д“ се класифицира:

- кредитната изложеност чишто обврски се извршуваат со задоцнување над 241 ден, односно над 600 дена за кредитната изложеност од точката 23 од оваа одлука;
- кредитната изложеност кон клиент над кој е воведена стечајна постапка, освен во случај кога за клиентот е усвоен план за реорганизација согласно со закон;
- кредитната изложеност кон клиент кој го оспорува постоењето на кредитната изложеност (во судска или вонсудска постапка).

10. Нефункционалната кредитна изложеност не може да се класифицира во категориите на ризик „А“ или „Б“.

11. Кредитната изложеност којашто исполнува критериуми за класификација во две или повеќе категории на ризик се класифицира во најлошата категорија на ризик, утврдена согласно со оваа глава.

III. УТВРДУВАЊЕ НА ИСПРАВКАТА НА ВРЕДНОСТА И НА ПОСЕБНАТА РЕЗЕРВА

12. Банката утврдува исправка на вредноста и посебна резерва за кредитните изложености врз основа на утврдената очекувана кредитна загуба на поединечна и/или на групна основа, најмалку на месечна основа, при што во своите интерни акти пропишува за кои кредитни изложености утврдувањето на очекуваната кредитна загуба е на поединечна основа, а за кои на групна основа.

Банката утврдува очекувана кредитна загуба на поединечна основа најмалку за:

- нефункционалните кредитни изложености;
- реструктурираните кредитни изложености;

- кредитните изложености врз основа на финансирање проекти;
- кредитните изложености коишто не можат да се групираат во портфолио на кредити или за кои банката не располага со податоци за да може да ги утврди стапките на веројатност за ненаплата и стапката на загуба заради ненаплата, како основа за утврдување на очекуваната кредитна загуба на групна основа;
- значајните кредитни изложености.

За потребите на ставот 2 алинеја 5 од оваа точка, банката утврдува очекувана кредитна загуба на поединечна основа за кредитните изложености коишто се утврдени како значајни кредитни изложености во моментот на нивното одобрување. Банката во своите интерни акти го пропишува начинот на утврдување на значајната кредитна изложеност.

По исклучок на ставот 2 алинеја 1 од оваа точка, банката може да утврдува очекувана кредитна загуба на групна основа за незначајните износи на нефункционални кредитни изложености. Банката во своите интерни акти го пропишува незначајниот износ за овие кредитни изложености.

13. Износот на извршената исправка на вредноста, односно износот на издвоената посебна резерва за секоја категорија на ризик се движи во рамките на следниве граници:

- од 0,01% до 5% за категоријата на ризик „А“;
- над 5% до 20% за категоријата на ризик „Б“;
- над 20% до 45% за категоријата на ризик „В“;
- над 45% до 70% за категоријата на ризик „Г“;
- над 70% до 100% за категоријата на ризик „Д“.

Износот на извршената исправка на вредноста, односно износот на издвоената посебна резерва за кредитната изложеност не може да биде понизок од долната граница предвидена во ставот 1 од оваа точка за секоја категорија на ризик.

14. По исклучок на точката 13 став 1 од оваа одлука, банката може да не утврдува исправка на вредноста, односно да не издвојува посебна резерва за кредитните изложености од точката 9 потточка 9.1 алинеи 1 и 4 од оваа одлука.

15. За нефункционалните кредитни изложености класифицирани во категоријата на ризик „В“, банката треба да утврди исправка на вредноста, односно да издвои посебна резерва од најмалку 30% од износот на кредитната изложеност.

16. За кредитната изложеност класифицирана во категоријата на ризик „Д“, банката може да врши исправка на вредноста, односно да издвојува посебна резерва во износ од најмалку 85%, доколку кредитната изложеност е обезбедена со залог на фабрики и други слични производствени капацитети, земјоделско земјиште и производи чијашто цена зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи, при што банката поседува уредна документација за залогот, и тоа:

- за фабриките и другите слични производствени капацитети и земјоделското земјиште: нотарски акт со прилози за воспоставен залог над недвижниот имот, вклучително и клаузула за извршност;

имотен лист или друг доказ од јавна книга за воспоставен товар издаден од надлежна институција за воспоставен залог на недвижен имот; осигурителна полиса за недвижниот имот винкулирана во корист на банката; важечка процена на пазарната вредност на недвижниот имот, извршена согласно со закон и друга соодветна документација;

- за производите чијашто цена зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи: доказ за упис на товар во заложен регистар; прв ред на наплата во однос на останатите заложни доверители; осигурителна полиса за заложениот производ, винкулирана во корист на банката; право на контрола и физичка проверка на предметот на залогот, на редовна основа; доказ за редовно следење на пазарната вредност на заложениот производ на светските берзи и друга слична документација.

17. Банката врши исправка на вредноста, односно издвојува посебна резерва во износ од 100%, за кредитната изложеност којашто исполнува најмалку еден од следниве критериуми:

- постојат цврсти очекувања дека банката нема да биде во можност да наплати ниту дел од кредитната изложеност;
- обврските врз основа на кредитната изложеност се извршуваат со задоцнување подолго од 365 дена и притоа банката нема обезбедување за кредитната изложеност или има обезбедување, но тоа е со спорна правна основа;
- обврските врз основа на кредитната изложеност се извршуваат со задоцнување подолго од две години и притоа банката има обезбедување за кредитната изложеност коешто не ги исполнува условите од точка 23 од оваа одлука, вклучувајќи ја и кредитната изложеност од точката 16 од оваа одлука;
- обврските врз основа на кредитната изложеност се извршуваат со задоцнување подолго од три години и притоа банката има обезбедување за кредитната изложеност коешто ги исполнува условите од точката 23 од оваа одлука.

18. Банката е должна да изврши целосна исправка на вредноста на пресметаната камата на нефункционалните кредитни изложености.

Утврдување на очекувана кредитна загуба на поединечна основа

19. Банката ја утврдува очекуваната кредитна загуба на поединечна основа за секоја кредитна изложеност, преку утврдување на сегашната вредност на очекуваните парични текови коишто ќе настанат врз основа на таа кредитна изложеност.

При утврдувањето на очекуваните парични текови банката вклучува податоци за очекуваните промени на кредитната способност на клиентот, односно на квалитетот на проектот, при што банката може да го вклучи и влијанието на макроекономските или други показатели.

Доколку банката утврди повисок износ на исправка на вредноста, односно повисок износ на посебна резерва од износот пропишан во точката 13 став 1 од оваа одлука за категоријата на ризик во која е класифицирана

кредитната изложеност, таа е должна да изврши прекласификација на кредитната изложеност во соодветната категорија на ризик којашто му одговара на утврдениот износ на исправка на вредноста, односно на износот на посебната резерва.

20. Сегашната вредност на билансните позиции, при утврдувањето на очекуваната кредитна загуба на поединечна основа, се добива со дисконтирање на очекуваните парични текови врз основа на тие побарувања со употреба на ефективната каматна стапка определена согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за евидентирање и вреднување на сметководствените ставки и за подготовка на финансиските извештаи.

По исклучок на ставот 1 од оваа точка по извршената класификација на кредитната изложеност којашто се состои само од камата и/или само од провизии и надоместоци, банката не е должна да утврдува сегашна вредност на очекуваните парични текови, а износот на исправката на вредноста го утврдува согласно со точката 13 од оваа одлука.

21. Сегашната вредност на вонбилансните позиции, при утврдувањето на очекуваната кредитна загуба на поединечна основа, се добива со дисконтирање на очекуваните парични текови како резултат на плаќањата на банката врз основа на преземените потенцијални обврски и на наплатите од клиентот, со тековниот пазарен принос на нискоризичните хартии од вредност издадени во иста валута и со ист рок на достасување како валутата и рокот на очекуваната наплата.

Сегашната вредност на вонбилансните позиции од ставот 1 од оваа точка, се утврдува само во случај на очекувани парични одливи врз основа на преземените потенцијални обврски.

Доколку не постои тековен пазарен принос на нискоризичните хартии од вредност со ист рок на достасување како рокот на очекуваната наплата, утврдувањето на сегашната вредност на очекуваните парични текови врз основа на преземената потенцијална обврска на банката се врши со тековниот пазарен принос на нискоризичните хартии од вредност со најблиска рочност до рочноста на очекуваната наплата.

22. По исклучок на точката 21 од оваа одлука, доколку кредитната изложеност врз основа на еден договор вклучува билансни и вонбилансни позиции (на пример: искористени и неискористени пречекорувања и кредити врз основа на кредитни картички, искористен и неискористен дел од неотповикливи рамковни кредити, провизија за вонбилансна позиција и самата вонбилансна позиција и слично), банката треба да примени ист процент на исправка на вредноста и на посебна резерва за сите позиции од кредитната изложеност.

23. За нефункционалните кредитни изложености за коишто банката очекува дека ќе ги наплати преку обезбедувањето, може да се земе предвид вредноста на обезбедувањето при утврдувањето на сегашната вредност на очекуваните парични текови на тие кредитни изложености, доколку:

23.1. Обезбедувањето е првокласен инструмент за обезбедување согласно со точката 24 од оваа одлука.

23.2. Обезбедувањето е залог на станбен објект или деловен простор при што се исполнети следниве услови:

- банката обезбедува процена на тековната пазарна вредност на станбениот објект или деловниот простор најмалку еднаш годишно. Банката е должна да обезбеди процена на пазарната вредност на станбениот објект или деловниот простор во пократок период, доколку настане значителен пад на пазарните цени на слични објекти. Процената на пазарната вредност на објектот се врши согласно со закон, и
- банката поседува уредна документација за воспоставениот залог на станбен објект или деловен простор, којашто се состои од: нотарски акт со прилози за воспоставен залог над објектот, вклучително и клаузула за извршност; имотен лист или друг доказ од надлежна институција за воспоставен залог на објектот; важечка полиса за осигурување за станбениот објект или деловниот простор винкулирана во корист на банката; важечка процена на пазарната вредност на објектот извршена согласно со закон и друга соодветна документација.

Воспоставениот залог на станбениот објект или деловниот простор од ставот 1 алинеја 2 од оваа потточка е од прв ред, а може да биде и од понизок ред доколку залогот од прв ред е кај истата банка.

23.3. Обезбедувањето е залог на побарувањата од централната влада на Република Македонија, при што банката поседува уредна документација за воспоставениот залог, залогот е запишан во заложен регистар и има прв ред на наплата во однос на останатите заложни доверители.

При утврдувањето на обезбедувањето од потточката 23.1 и потточката 23.3 од оваа точка, во централната влада се вклучуваат и јавните институции коишто согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот имаат третман на централна влада.

24. Обезбедувањето е првокласен инструмент за обезбедување, и тоа:

24.1. Паричен депозит и владетелски залог на злато или други благородни метали, при што треба да бидат исполнети следниве услови:

- рокот за исплата на паричниот депозит е еднаков или подолг од рокот на достасување на кредитната изложеност назначен во договорот за кредит;
- паричниот депозит или залогот на злато и други благородни метали можат да се повлечат од страна на клиентот само за делот од кредитната изложеност којшто е вратен;
- постои соодветен документ (договор, изјава и слично) со кој се потврдува намената на депозитот, односно на залогот на злато и други благородни метали како средство за обезбедување на кредитната изложеност;

- паричниот депозит или залогот на злато или други благородни метали се определени како средство за обезбедување во договорот за кредит;
- во случај на наплата преку обезбедувањето, банката е единствениот корисник на паричниот депозит, на заложеното злато или на заложените други благородни метали, и
- наплатата преку обезбедувањето да настане во услови кога клиентот не ги исполнува своите обврски коишто произлегуваат од договорот за кредитната изложеност.

24.2. Хартии од вредност издадени од Европската централна банка и од централните влади, централните банки, мултилатералните развојни банки и меѓународните организации за кои, согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување адекватност на капиталот, се применува пондер на ризичност од 0%.

24.3. Хартии од вредност коишто Народната банка ги прифаќа како обезбедување при спроведувањето на монетарните операции.

24.4. Хартии од вредност (со исклучок на инструментите од додатниот основен капитал и дополнителниот капитал) издадени од првокласни странски банки.

24.5. Должнички инструменти (со исклучок на инструментите од додатниот основен капитал и дополнителниот капитал) издадени од домашни банки.

24.6. Безусловни гаранции платливи на првиот писмен повик и издадени од Европската централна банка и од централните влади, централните банки, мултилатералните развојни банки и меѓународните организации, за кои, согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот, се применува пондер на ризичност од 0% и лица основани од овие институции, чиешто работење и обврски се целосно покриени со експлицитна гаранција издадена од овие институции.

24.7. Безусловни гаранции платливи на првиот писмен повик и издадени од домашни и првокласни странски банки.

24.8. Полиси за осигурување на побарувањата коишто ги издава Македонската банка за поддршка на развојот, винкулирани во корист на банката.

24.9. Полиси за животно осигурување коишто согласно со регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот имаат третман на инструмент за кредитна заштита.

25. Обезбедувањето коешто ги исполнува условите од точката 23 од оваа одлука се вклучува во пресметката на сегашната вредност на очекуваните парични текови, во износ којшто е еднаков на помалиот износ од вредноста на обезбедувањето и вкупната кредитна изложеност којашто е покриена со обезбедувањето, при што дисконтирањето го опфаќа периодот до датумот на очекувана наплата на кредитната изложеност со обезбедувањето.

Износот од ставот 1 од оваа точка ги вклучува и очекуваните трошоци за наплата преку обезбедувањето коишто ќе паднат на товар на банката.

Вредноста на обезбедувањето од ставот 1 од оваа точка е еднаква на:

- 100% од објективната вредност на првокласниот инструмент за обезбедување;
- 100% од вредноста на заложените побарувања од централната влада на Република Македонија;
- 70% од процената на пазарната вредност на залогот на станбен објект;
- 50% од процената на пазарната вредност на залогот на деловен простор.

Датумот на очекувана наплата на кредитната изложеност со обезбедувањето од точката 23 потточка 23.2 од оваа одлука не може да е пократок од три години од датумот на утврдување на исправката на вредноста.

Банката треба да обезбеди документираност за начинот на утврдување на вредноста на обезбедувањето.

Утврдување на очекуваната кредитна загуба на групна основа

26. Банката ги групира кредитните изложености во портфолија на кредити според сродноста на нивните карактеристики и кредитниот ризик, имајќи ги предвид одредбите од точките 7 и 8 од оваа одлука.

Соодветноста на портфолијата на кредити треба да се оценува најмалку на годишна основа.

Банката врз основа на утврдената очекувана кредитна загуба ги распределува изложеностите од портфолијата во категориите на ризик, согласно со точката 13 од оваа одлука.

27. При утврдувањето на стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци, стапката на веројатност за ненаплата за целиот животен век на кредитните изложености и стапката на загуба заради ненаплата, банката користи модел којшто го пропишува во своите интерни акти. Моделот треба да опфати и макроекономски или други показатели коишто можат да имаат влијание врз пресметката на очекуваната кредитна загуба за одделните кредитни портфолија.

При определувањето на стапката на веројатноста за ненаплата за 12 месеци, банката е должна да утврди годишни стапки на ненаплата за секое портфолио на кредити за период од најмалку последните пет години најмалку со месечна динамика. Банката може да им додели поголем пондер на поновите годишни стапки на ненаплата, доколку покаже дека тие пореално ја прикажуваат веројатноста за ненаплата и очекуваната кредитна загуба.

Доколку банката не располага со податоци за пресметка на стапката на веројатноста за ненаплата за целиот животен век на кредитните изложености

од портфолиото на кредити, стапката се пресметува за период од најмалку пет години со вклучување проекции за преостанатиот просечен број на години.

За пресметка на стапката на загуба заради ненаплата, просечната загуба се утврдува за период од најмногу три години, вклучувајќи ги и наплатите од продажба на обезбедувањето, при што може да ги вклучи и податоците за очекуваните промени на вредноста на обезбедувањето и очекуваниот период на наплата на кредитната изложеност.

При утврдувањето на стапката на загуба заради ненаплата, банката е должна да има историски податоци за остварената загуба од нефункционални кредитни изложености со слични карактеристики коишто станале нефункционални најмногу пред пет години.

Надзорниот одбор, или Одборот за управување со ризици на банката, го одобрува моделот од ставот 1 од оваа точка.

Банката може да ги утврдува стапките од ставот 1 од оваа точка, согласно со точките 28, 29 и 30 од оваа одлука.

Банката применува стапка на веројатност за ненаплата за 12 месеци при утврдувањето на очекуваната кредитна загуба за кредитните изложености коишто ги исполнуваат критериумите дефинирани во точката 9 потточка 9.1 од оваа одлука, додека за останатите кредитни изложености банката применува стапка на веројатност за ненаплата за целиот животен век.

Стапката на веројатност за ненаплата за нефункционалните кредитни изложености од точката 12 став 4 од оваа одлука е 100%.

Исправката на вредноста, односно издвоената посебна резерва за кредитните изложености за кои се применува стапка на веројатност за ненаплата за 12 месеци не може да биде пониска од 0,01% од кредитната изложеност, додека за кредитните изложености за кои се применува стапка на веројатност за ненаплата за целиот животен век, исправката на вредноста, односно издвоената посебна резерва не може да биде пониска од 5% од износот на кредитната изложеност.

Банката којашто не располага со доволно податоци за да може да ја утврди стапката на загуба заради ненаплата за определено портфолио на кредити, должна е да применува стапка на загуба заради ненаплата којашто не може да е пониска од 90%.

28. Стапката на веројатност за ненаплата за 12 месеци може да се утврди како повеќегодишен просек на годишни стапки на ненаплата (англ. default rate). Годишните стапки на ненаплата се добиваат како однос помеѓу бројот на кредитните изложености коишто во периодот од дванаесет месеци станале нефункционални и бројот на сите кредитни изложености во тоа портфолио на почетокот на тој период.

29. Стапката на веројатноста за ненаплата за целиот животен век на кредитните изложености од портфолиото може да се утврди како однос помеѓу бројот на кредитните изложености коишто во текот на просечниот животен век

на портфолиото на кредити станале нефункционални и бројот на сите кредитни изложености од тоа портфолио на почетокот на тој период.

30. Стапката на загуба заради ненаплата за кредитната изложеност од портфолиото на кредити може да се утврди како просечна загуба којашто ја остварила банката за кредитните изложености коишто станале нефункционални кредитни изложености во портфолио со слични карактеристики како портфолиото за кое се утврдува стапката на загуба заради ненаплата.

При пресметката на стапката на загуба заради ненаплата од ставот 1 од оваа точка, банката може да ја вклучи и наплатата од нефункционалните кредитни изложености од портфолиото на кредити кои биле отпишани.

31. Банката е должна да воспостави процедури за оцена на реалноста (англ. backtesting) на моделот од точката 27 од оваа одлука најмалку на годишна основа или при значајна промена на неговите основни елементи.

Оцената на реалноста на моделот треба да се врши од организациски делови на банката коишто не биле вклучени во воспоставувањето на моделот и/или од страна на надворешни лица.

32. Надзорниот одбор на банката и Народната банка се известуваат за извршената оцена и добиените резултати од оцената на реалноста на моделот.

IV. СУПЕРВИЗОРСКИ СТАНДАРДИ ЗА ПРИСТИГНАТИТЕ ЗА НАПЛАТА, А НЕНАПЛАТЕНИ ПОБАРУВАЊА

33. Банката не смее да врши директно или индиректно одобрување нова кредитна изложеност за затворање постоечка кредитна изложеност, освен при реструктурирање на кредитната изложеност. Следниве случаи не се сметаат за одобрување нова кредитна изложеност за затворање постоечка кредитна изложеност:

- се одобрува кредит на лице коешто има достасани обврски кон банката или на кое во рок од 31 ден му достасува некоја обврска кон банката, а банката обезбедила документирани докази дека одобриениот кредит нема да се користи за отплата кон банката;
- се одобрува кредит на лице за затворање на недостасани обврски кон банката, при што со одобрувањето на кредитот се обезбедуваат поповолни услови за лицето;
- се искористуваат одобрените безусловно неотповикливи рамковни кредити, дозволени пречекорувања и кредити врз основа на кредитни картички, при што во моментот на одобрувањето лицето немало достасани обврски кон банката.

Банката е должна да преземе мерки за да се увери дека кредитната изложеност од ставот 1 алинеја 1 од оваа точка, нема да биде искористена за плаќање на обврските кон банката.

34. Банката е должна при менување на договорните услови на кредитната изложеност да изработи анализа и да утврди дали клиентот има или

нема влошена финансиска состојба или има сигнали за влошување на финансиската состојба и дали може да ги намирува обврските по постоечката кредитна изложеност и без менување на договорните услови.

Доколку врз основа на изработената анализа од ставот 1 од оваа точка, се утврди дека клиентот нема влошена финансиска состојба, но тој најмалку еднаш во текот на последните три месеци доцнел подолго од 60 дена во намирувањето на сите или на дел од обврските кон банката, се смета дека има сигнал за влошена финансиска состојба на клиентот.

По исклучок на ставот 1 од оваа точка, банката не е должна да ја изработи анализата од ставот 1 од оваа точка за кредитната изложеност врз основа на депозитите кај домашни и странски банки, за вонбилансната кредитна изложеност и за кредитната изложеност обезбедена со првокласен инструмент за обезбедување од точката 24 од оваа одлука.

35. Банката може да врши капитализација на каматата само доколку таа е дел од реструктурирањето на кредитната изложеност.

По исклучок на ставот 1 од оваа точка, банката може да врши капитализација на каматата и при проектното финансирање во рамките на одобриениот грејс-период, согласно со договорот.

Реструктурирање на кредитната изложеност

36. Доколку врз основа на изработената анализа од точката 34 од оваа одлука се утврди влошена финансиска состојба на клиентот или се утврдени сигнали за влошување на финансиската состојба, банката врши реструктурирање на кредитната изложеност со одлука на одборот за управување со ризиците или друг орган или одбор во банката (на пример: кредитниот одбор).

При донесувањето на одлуката за реструктурирање на кредитната изложеност од ставот 1 од оваа точка треба да се имаат предвид и очекувањата за успешноста/ефектот од извршеното реструктурирање на кредитната изложеност, коишто треба да бидат составен дел на анализата од точката 34 од оваа одлука.

37. Реструктурирање на кредитната изложеност од точката 36 од оваа одлука вклучува најмалку:

- продолжување на рокот на достасување;
- промена на висината и на динамиката на отплата на кредитната изложеност, вклучително и одобрување нов или продолжување на постоечкиот грејс-период;
- намалување на каматната стапка;
- консолидација на повеќе побарувања во една кредитна изложеност со менување на договорните услови, вклучително и капитализација на каматата;
- претворање на дел од кредитната изложеност во капитално вложување кај клиентот;
- отпис на кредитната изложеност врз основа на главница и/или достасана камата или провизија;

- намалување на кредитната изложеност преку обезбедувањето;
- одобрување нова кредитна изложеност на денот или во рок од 31 ден до денот на достасување на постоечката кредитна изложеност, со која се врши затворање на побарувањата врз основа на постоечката кредитна изложеност, во целост или делумно, чиешто договорни услови клиентот не може да ги исполнува или не би можел да ги исполнува доколку не биле извршени промените на договорните услови.

Реструктурираната кредитна изложеност од ставот 1 од оваа точка има третман на нефункционална реструктурирана кредитна изложеност доколку се исполнети најмалку следниве услови:

- на датумот на реструктурирање, кредитната изложеност имала третман на нефункционална кредитна изложеност или би станала нефункционална кредитна изложеност доколку не било извршено реструктурирањето;
- износот на отписот на кредитната изложеност при реструктурирањето е поголем од износот на извршената исправка на вредноста/посебна резерва.

38. При реструктурирањето на кредитната изложеност, банката е должна да ги почитува критериумите за класификација на кредитната изложеност настаната како резултат на реструктурирањето, определени со оваа одлука.

39. Нето-ефектот од реструктурирањето на кредитната изложеност не смее да доведе до зголемување на финансискиот резултат на банката, освен во случај на намалување на кредитната изложеност како резултат на наплата. Во период од шест месеци по извршеното реструктурирање, банката не смее да евидентира приход врз основа на ослободување исправка на вредноста/посебна резерва, којшто не е резултат на наплата на кредитната изложеност.

40. По исклучок на точките 38 и 39 од оваа одлука, банката може да одреди подобра категорија на ризик и/или да пресмета понизок износ на исправка на вредноста/посебната резерва, само доколку за кредитната изложеност настаната како резултат на реструктурирањето е обезбеден нов инструмент за обезбедување којшто ги исполнува условите од точката 23 потточка 23.1 од оваа одлука.

41. Кредитната изложеност може да се исклучи од категоријата на реструктурирани кредитни изложености доколку се исполнети следниве услови:

- поминати се најмалку две години од датумот на реструктурирањето, или од датумот кога биле исполнети условите за исклучување на кредитната изложеност од категоријата на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност, согласно со точката 42 од оваа одлука, односно е поминат пробниот период, и
- по завршувањето на пробниот период, сите кредитни изложености на клиентот се класифицирани во категоријата на ризик „А“.

Доколку за време на пробниот период се изврши ново реструктурирање на кредитната изложеност или доколку клиентот доцни повеќе од 60 дена врз основа на реструктурираната кредитна изложеност, таа кредитна изложеност добива третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност.

42. Реструктурираната нефункционална кредитна изложеност може да се исклучи од категоријата на реструктурирани нефункционални кредитни изложености доколку се исполнети следниве услови:

- помината е најмалку една година од денот кога кредитната изложеност добила третман на реструктурирана нефункционална кредитна изложеност;
- врз основа на кредитната изложеност, клиентот нема обврски коишто се достасани подолго од 31 ден;
- во периодот по реструктурирањето преку редовно намиравање на обврските е платен износ којшто е еднаков на оној кој бил достасан и/или отпишан при реструктурирањето, и
- анализата на кредитната способност на клиентот покажува дека се настанати промени во кредитната способност на клиентот коишто упатуваат на тоа дека клиентот ќе може да ги почитува договорните услови.

Нефункционална кредитна изложеност

43. Сите кредитни изложености на банката од еден клиент правно лице стануваат нефункционални кредитни изложености доколку побарувањето на банката врз основа на билансната кредитна изложеност којашто не е наплатена подолго од 90 дена надминува 20% од вкупната билансна кредитна изложеност на банката кон тој клиент.

Банката со интерен акт пропишува кога кредитната изложеност кон лицата со кои клиентот правно лице е поврзан станува нефункционална.

44. Банката оценува дали постои неможност за наплата од клиентот, најмалку врз основа на следниве податоци и информации:

- блокирана сметка на клиентот;
- влошена категорија на ризик на ниво на банкарскиот систем;
- влошена финансиска состојба на клиентот;
- одземена дозвола за работа на клиентот од страна на надлежен орган;
- продавање друга кредитна изложеност од клиентот со значајна загуба;
- одобрување грејс-период за плаќање главница и камата подолг од 18 месеци;
- вршење отпис со кој значително се намалува висината на кредитната изложеност.

45. Кредитната изложеност којашто има третман на нефункционална кредитна изложеност може да се исклучи од оваа категорија доколку врз основа на кредитната изложеност клиентот нема обврски коишто се достасани подолго од 31 ден.

Доколку клиентот е правно лице, покрај критериумот од ставот 1 од оваа точка, кредитната изложеност може да се исклучи од категоријата на нефункционална кредитна изложеност доколку клиентот - правно лице нема друга кредитна изложеност којашто не е наплатена подолго од 90 дена.

По исклучок на ставот 1 и 2 од оваа точка, кредитната изложеност којашто има третман на нефункционална кредитна изложеност може да се исклучи од оваа категорија доколку:

- врз основа на кредитната изложеност клиентот има обврски коишто се достасани подолго од 31 ден, но износот што не е наплатен подолго од 31 ден е помал од: 1.000 денари (за кредитните изложености кон физички лица), 3.000 денари (за кредитните изложености кон мали друштва) или 10.000 денари (за кредитните изложености кон останати правни лица),
- клиентот правно лице има друга кредитна изложеност којашто не е наплатена подолго од 90 дена, но нејзиниот износ е помал од 10.000 денари.

Отпис на кредитната изложеност

46. Банката врши отпис на кредитната изложеност, во целост или делумно, кога не очекува нејзина наплата или кога нема право или се истечени правата за наплата на кредитната изложеност.

Отпис на кредитната изложеност се врши најмалку во следниве случаи:

- банката нема право на идни парични текови, односно се истечени правата за наплата на кредитната изложеност, независно од основата поради која се изгубени или се истечени правата, а што особено вклучуваат: правосилна судска одлука за неоснованост на побарувањето на банката, правосилна судска одлука за немање право на побарувањето, правосилно судско решение за заклучена стечајна постапка, правосилно судско решение за одобрен план за реорганизација на должник во стечај;
- банката нема разумни очекувања за наплата на кредитната изложеност, во целост или делумно;
- банката донесла одлука за отпуштање на долгот согласно со закон со која се откажува од понатамошна наплата на побарувањето;
- станува збор за поединечно незначајна кредитна изложеност.

По исклучок на ставот 2 од оваа точка, банката врши задолжителен пренос на сметките за вонбилансна евиденција на кредитните изложености кај кои се поминати дванаесет месеци од датумот кога банката била должна да врши исправка на вредноста, односно да издвојува посебна резерва од 100%.

Банката е должна, со одлука на Надзорниот одбор, да го утврди максималниот износ на поединечно незначајна кредитна изложеност.

Банката може да продолжи со наплата на кредитната изложеност од ставовите 2 и 3 од оваа точка, освен доколку се откажала од или нема право на нејзина понатамошна наплата.

47. Банката врши отпис на кредитната изложеност од точката 46 став 2 алинеја 2 и 3 од оваа одлука, во целост или делумно, со одлука на Надзорниот одбор на банката, врз основа на елаборат за извршен отпис, којшто ги содржи следниве елементи:

- причината поради која се предлага отписот;

- преземените мерки за наплата на побарувањето и резултатите од тие мерки;
- лицата и органите коишто учествувале во одобрувањето на кредитот;
- причината за непостоење или за несоодветност на обезбедувањето на побарувањето;
- оцена дали се почитувани интерните акти (правила, процедури и слично) на банката со кои се определува одобрувањето, следењето, наплатата и отписот на кредитната изложеност, и
- во случаите кога постои поврзаност на клиентот со банката, се наведуваат лицата поврзани со банката коишто согласно со Законот за банките и подзаконските акти донесени врз основа на овој закон се сметаат за поврзани со клиентот.

48. Банката е должна да води вонбилансна евиденција за сите кредитни изложености од точката 46 ставови 2 и 3 од оваа одлука најмалку за период од 10 години од датумот на извршениот отпис, односно пренос на кредитната изложеност на сметките за вонбилансна евиденција.

По исклучок на ставот 1 од оваа точка, банката не е должна да води вонбилансна евиденција за поединечно незначајните кредитни изложености.

V. УПРАВУВАЊЕ СО КРЕДИТНИОТ РИЗИК

49. Управувањето со кредитниот ризик е дел од целокупниот систем на банката за управување со ризиците и ги исполнува барањата за управување со ризиците определени со Законот за банките, регулативата на Народната банка за методологијата за управување со ризиците, како и останатите подзаконски акти донесени врз основа на овој закон.

50. Од аспект на управување со кредитниот ризик, организациската структура на банката треба да овозможи:

- дефинирани надлежности и линии на одговорност;
- соработка и размена на информации при управувањето со кредитниот ризик;
- дефинирани одговорности на организациските единици на банката коишто се носители на кредитната активност и коишто се надлежни за преземање кредитен ризик од една страна и на организациските единици коишто се надлежни за управување со кредитниот ризик и за заднински работи во врска со кредитирањето од друга страна, и
- дефинирање на лица/организациска единица за управување со нефункционални кредитни изложености.

51. Политиката за управување со кредитниот ризик или другите интерни акти за идентификување, мерење, контрола или намалување и следење на кредитниот ризик (правила, процедури и слично), коишто банката е должна да ги воспостави и да ги примени, треба да содржат:

51.1. Критериуми за одобрување кредити и друг облик на кредитна изложеност, вклучувајќи и критериуми за одобрување кредитни изложености за финансирање проекти. Банката е должна пред одобрувањето на кредитната изложеност да ги идентификува сите фактори коишто можат да имаат

значително влијание врз ризичноста на кредитната изложеност, односно врз клиентот/проектот, имајќи ги предвид најмалку критериумите од точката 7 од оваа одлука.

51.2. Критериуми за утврдување на промената на кредитната способност/квалитет на клиентот/проектот имајќи ги предвид најмалку критериумите од точката 7 од оваа одлука, како и дефинирање на финансиските показатели коишто банката ќе ги користи при оцена на финансискиот капацитет на проектот.

51.3. Критериуми за зголемување на кредитниот ризик, коишто може да се разликуваат за одделни кредитни изложености или портфолија на кредити.

51.4. Критериуми за утврдување влошена финансиска состојба на клиентот, како и идентификување сигнали за влошување на финансиската состојба на клиентот.

51.5. Критериуми за утврдување на можните влијанија од лицата поврзани со клиентот врз неговата кредитна способност.

51.6. Начин на класификација на кредитните изложености. Доколку банката има развиено интерни категории на ризик за потребите на пресметка на исправка на вредноста, а коишто се разликуваат од категориите на ризик утврдени во точката 9 од оваа одлука, банката треба да овозможи нивно поврзување со категориите на ризик предвидени со оваа одлука и да обезбеди нивна конзистентна примена, како при одобрувањето на кредитната изложеност, така и при нејзиното следење.

51.7. Начин на утврдување на висината и типот на каматната стапка и другите провизии и надоместоци.

51.8. Дефинирање и следење интерни лимити на кредитна изложеност, согласно со структурата на вкупната кредитна изложеност на банката (на пример: по одделни клиенти, видови кредитни производи, дејности, валута и слично).

51.9. Дефинирање на дозволените исклучоци, постапката за нивно одобрување и дефинирање на прифатливото ниво на кредитна изложеност одобрена со дозволени исклучоци за определен период (на пример: квартал).

51.10. Дефинирање прифатливо ниво и вид на извор на отплата во однос на кредитна изложеност кон физички лица. При дефинирањето на прифатливото ниво на извор на отплата, банката ги има предвид релевантните фактори за движењето на показателот ДТИ и валутата на кредитната изложеност.

51.11. Начин на утврдување и следење на уредноста во намирувањето на обврските.

51.12. Оцена на кредитниот ризик којшто произлегува од валутниот ризик на кој е изложен клиентот и утврдување критериуми за одобрување кредити во девизи или во денари со девизна клаузула, имајќи ги предвид

одредбите од точката 52 од оваа одлука и начинот на кој оваа оцена ќе се земе предвид при класификацијата.

51.13. Критериуми за следење на ризикот на земјата каде што се наоѓа седиштето, односно од каде што доаѓа клиентот странско лице.

51.14. Дефинирање прифатливо обезбедување (вид на недвижен имот и подвижна ствар, хартии од вредност, побарувања и други права), коешто може да се земе како обезбедување за одреден вид кредитен производ или валута на кредитната изложеност, дефинирање на потребната документација и дефинирање на показателот ЛТВ по одделни видови обезбедување.

51.15. Постапка и фреквенција на следење на пазарната вредност на обезбедувањето.

51.16. Постапка и правила за утврдување на периодот на очекувана наплата на обезбедувањето и за утврдување на процентот на намалување на вредноста на обезбедувањето којашто се вклучува во утврдувањето на очекуваната кредитна загуба за нефункционалните кредитни изложености.

51.17. Постапка и рокови за преземање и/или продажба на обезбедувањето.

51.18. Критериуми за дефинирање, идентификување и следење на нефункционалните кредитни изложености.

51.19. Дефинирање показатели за нефункционални кредитни изложености врз основа на чие надминување банката ќе изработи план за преземање активности за нивна наплата и/или продажба, како и начин на следење на исполнувањето на планот.

51.20. Показатели за следење на неможноста за наплата.

51.21. Постапка и услови кога кредитната изложеност кон лицата со кои клиентот правно лице е поврзан станува нефункционална.

51.22. Дефинирање на кредитните изложености за кои се утврдува очекувана кредитна загуба на поединечна и/или на групна основа.

51.23. Детален опис на начинот на пресметка на очекуваната кредитна загуба на поединечна основа, односно на утврдувањето на очекуваните парични текови, претпоставките врз основа на кои тие се темелат, вклучувајќи ги и макроекономските или други показатели коишто може да имаат влијание врз очекуваните парични текови.

51.24. Критериуми за формирање портфолија на кредити.

51.25. Определување на соодветните макроекономски или други показатели коишто може да имаат влијание врз пресметката на очекуваната кредитна загуба за соодветно кредитно портфолио.

51.26. Детален опис на моделот за пресметка на очекуваната кредитна загуба за кредитните изложености од портфолиото на кредити којшто опфаќа начин на утврдување на стапките на веројатност за ненаплата и стапката на загуба заради ненаплата, вклучувајќи информации за базата на податоци којашто се користи при пресметка на стапките, временскиот период на кој се однесуваат податоците, претпоставките на кои се темели моделот за утврдување на стапките и вклучувањето на макроекономските или други показатели.

51.27. Детален опис на начинот на вршење оцена на реалноста на моделот, дефинирање прифатливо ниво на отстапување на резултатите од оцената и дефинирање на активностите коишто ќе ги преземат органите на банката заради усогласување на моделот со добиените резултати од извршената оцена на неговата реалност.

51.28. Начин на утврдување на очекуваната кредитна загуба за вложувањата во должнички хартии од вредност коишто се класифицираат и се мерат по објективната вредност преку останатата сеопфатна добивка.

51.29. Постапка и правила за отпис, односно пренос на кредитната изложеност на вонбилансна евиденција, органите надлежни за носење на одлуката и документацијата врз основа на која се носи одлуката, како и начин на евиденција на отпишаните, односно пренесените кредитни изложености на вонбилансна евиденција.

51.30. Постапка и правила за реструктурирање на кредитната изложеност, како и за следење и оцена на успешноста/ефектот од реструктурирањето.

51.31. Начин на вршење стрес-тестирање на кредитната изложеност, претпоставките врз кои се темели тоа тестирање и начинот на известување во врска со резултатите од тестирањето.

51.32. Постапка и правила за купување и продажба на кредитни изложености и/или портфолија на кредити.

51.33. Содржина и начин на водење на кредитното досие за клиентите/проектите на банката.

51.34. Обем и фреквенција на известувањето на органите на надзор и управување и сите останати лица коишто се вклучени во управувањето со кредитниот ризик.

52. Оцената на кредитниот ризик којшто произлегува од валутниот ризик на кој е изложен клиентот треба да се однесува најмалку на следење, анализа и проценка на (не)усогласеноста на девизната позиција на клиентот и нејзиното влијание врз можноста клиентот редовно да ги намирува своите обврски кон банката.

Покрај критериумите дефинирани согласно со точката 51 од оваа одлука, при одобрување и следење на кредитите во девизи и во денари со девизна клаузула, банката е должна да утврди и да применува и други критериуми

дефинирани во нејзините интерни акти (на пример: квантитативни лимити на учеството на кредитната изложеност во девизи и во денари со девизна клаузула во кредитната изложеност на банката, квантитативни лимити за показателот ДТИ и показателот ЛТВ и слично).

Во рамките на редовното стрес-тестирање, банката е должна најмалку еднаш годишно да го утврди влијанието на промените на девизниот курс врз кредитното портфолио на банката, преку процена на (не)усогласеноста на девизната позиција на клиентот и нејзиното влијание врз можноста клиентот редовно да ги намирува своите обврски кон банката.

Доколку очекуваните девизни приливи, девизни побарувања и денарски побарувања со девизна клаузула на клиентот покриваат најмалку 80% од неговите вкупни очекувани девизни одливи, девизни обврски и денарски обврски со девизна клаузула, се смета дека тој има усогласена девизна позиција. Се смета дека и нето-извозниците и клиентите кај кои цената на најзастапениот производ зависи од движењата на цената на тој производ на светските берзи исто така имаат усогласена девизна позиција.

Банката е должна да воспостави евиденција на клиентите со усогласена и неусогласена девизна позиција.

По исклучок, банката не е должна да ги применува одредбите од оваа точка, за клиентите чијашто вкупна кредитна изложеност изнесува до 200.000 денари за физички лица и мали друштва, односно до 600.000 денари за останатите правни лица.

При одобрувањето кредити во девизи или во денари со девизна клаузула, банката е должна да го информира клиентот за сите ризици коишто произлегуваат од користењето вакви кредитни производи, вклучувајќи ги и клиентите од ставот б од оваа точка.

53. Информативниот систем (системот за известување) на банката треба да обезбеди извештаи најмалку за:

- структурата на вкупната кредитна изложеност, според категоријата на ризик и по активности/области коишто се од значење за кредитната изложеност на банката (на пример: по сектори, кредитни производи, валута, вид на обезбедување, рочност, земја и слично);
- вкупната кредитна изложеност на банката кон поврзаните лица;
- нефункционалните кредитни изложености;
- движењето на кредитните изложености од една во друга категорија ризик, во одреден временски период на агрегатна основа;
- кредитните изложености одобрени врз основа на исклучоците дефинирани во интерните акти на банката;
- резултатите од стрес-тестирањето;
- реструктурираните кредитни изложености;
- отпишаните кредитни изложености и кредитните изложености пренесени на вонбилансна евиденција, од точката 46 ставови 2 и 3 од оваа одлука;
- нивото и движењата на очекуваната кредитна загуба на ниво на вкупната кредитна изложеност и по одделни активности/области (на пример: сектори, валута, рочност и слично);

- наплатените нефункционални кредитни изложености, отпишаните кредитни изложености и кредитните изложености коишто се пренесени на вонбилансна евиденција.

54. Банката е должна да води кредитни досиеја за секој клиент/проект за кој одобрила финансирање.

Кредитното досие треба да ги содржи сите релевантни податоци врз основа на кои банката ќе може да ги утврди идентитетот, кредитната способност на клиентот, квалитетот на проектот, уредноста во намирувањето на обврските и квалитетот на обезбедувањето.

Банката може да го води кредитното досие за секој клиент, односно проект во електронска форма.

55. Народната банка ја проверува класификацијата на клиентот извршена од страна на банката, како и моделот за утврдување на очекувана кредитна загуба на групна основа и може да ѝ наложи на банката да изврши измена на категоријата на ризик и/или на моделот за утврдување на очекувана кредитна загуба на групна основа, односно на износот на очекуваната кредитна загуба.

Банката е должна, веднаш по добивањето на известувањето од Народната банка (допис, записник или друг сличен документ), да ги спроведе измените од ставот 1 од оваа точка.

VI. ИЗВЕСТУВАЊЕ НА НАРОДНАТА БАНКА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

56. Банките составуваат извештај за спроведувањето на оваа одлука според сметководствената состојба на крајот на секој месец и го доставуваат до Народната банка.

Рокот за доставување на извештајот е 15 дена по истекот на периодот за кој се известува.

По исклучок на ставот 2 од оваа точка, рокот за доставување на извештајот со состојба на 31 декември е пет работни дена по истекот на рокот за доставување на неревидираниот годишен финансиски извештај.

57. На посебно барање на Народната банка, банката е должна да изготви извештај со состојба на друг ден и во друг рок коишто се различни од состојбата и рокот наведени во точката 56 од оваа одлука.

58. Банката е должна да ја извести Народната банка и за:

- реструктурирањето на кредитната изложеност којашто претставува голема изложеност согласно со Законот за банките;
- отписот на кредитната изложеност, во целост или делумно;
- изработениот план за преземање активности за наплата и/или продажба на нефункционалните кредитни изложености, и
- извршената оцена и добиените резултати од оцената на реалноста на моделот за утврдување на очекуваната кредитна загуба на групна основа.

Банката го доставува известувањето до Народната банка од ставот 1 од оваа точка во рок од десет дена по: донесувањето на одлуката за реструктурирање на кредитната изложеност, донесувањето на одлуката за отпис на кредитната изложеност, во целост или делумно, изработката на планот за преземање активности за наплата и/или продажба на нефункционалните кредитни изложености и извршената оценка и добиените резултати од оцената на реалноста на моделот за утврдување на очекуваната кредитна загуба на групна основа.

Известувањето од ставот 1 алинеи 1 и 2 од оваа точка содржи податоци за износот, валутата и називот/името и презимето на клиентот чијашто кредитна изложеност се реструктурира, односно се отпишува.

По исклучок на ставот 2 од оваа точка, за кредитните изложености од точката 46 став 3 оваа одлука, банката е должна да доставува известување до Народната банка на месечна основа, коешто ги содржи:

- износот на кредитните изложености коишто биле пренесени на сметките за вонбилансна евиденција во текот на месецот за кој се известува, и
- износот на кредитните изложености коишто биле пренесени на сметките за вонбилансна евиденција во претходните периоди, а коишто се наплатени во текот на месецот за кој се известува.

По исклучок на ставот 2 од оваа точка, банката е должна да достави збирен извештај за извршените отписи на поединечно незначајните кредитни изложености на месечна основа, којшто не ги содржи податоците од ставот 3 од оваа точка.

Податоците од ставовите 4 и 5 од оваа точка се доставуваат до Народната банка согласно со точката 56 ставови 2 и 3 од оваа одлука.

VII. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

59. Гувернерот на Народната банка го пропишува упатството и образецот на извештајот за спроведувањето на оваа одлука од точката 56 од оваа одлука и формата и начинот на доставување на податоците од точката 61 став 2 од оваа одлука.

60. Одредбите од оваа одлука што се однесуваат на банките, соодветно се применуваат и на штедилниците.

Филијалите на странски банки се должни соодветно да ги применуваат одредбите од оваа одлука, имајќи ги предвид одредбите од Законот за банките и подзаконските акти донесени врз основа на овој закон со кои се регулира работењето на филијалите на странски банки во Република Македонија.

61. Банката е должна да го изготви првиот извештај од точката 56 став 1 од оваа одлука со состојба на 31 јули 2019 година и да го достави до Народната банка најдоцна до рокот утврден во точката 56 став 2 од оваа одлука.

Банката е должна да достави податоци од кои ќе може да се согледа ефектот од примената на оваа одлука врз износот на исправката на вредноста/посебната резерва на банката, најдоцна до рокот утврден во точката 56 став 3 од оваа одлука.

Доколку банката до крајот на 2019 година оствари ослободување на исправка на вредноста и/или посебна резерва коешто е резултат од примената на оваа одлука, таа е должна делот од ослободената исправка на вредноста и/или посебна резерва којшто не го користи за покривање на тековните загуби или за покривање на загубите од минати години да го распореди во резерви или во задржана добивка коишто ги исполнуваат условите од регулативата на Народната банка за методологијата за утврдување на адекватноста на капиталот за вклучување во редовниот основен капитал на банката.

62. Оваа одлука стапува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“, а ќе се применува од 1 јули 2019 година.

63. На денот на отпочнувањето со примена на оваа одлука, престанува да важи Одлуката за управување со кредитниот ризик („Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/13, 157/13 и 223/15).

О бр.02-15/XIII-1/2018
9 август 2018 година
Скопје

Гувернер
и претседавач
на Советот на Народната банка
на Република Македонија
д-р Анита Ангеловска-Бежоска